

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОГО І ГОСПОДАРСЬКОГО
ПРАВА ТА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**ПРЕДСТАВНИЦТВО ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент 4 курсу 13-421 групи
Спеціальності 081 Право
Освітньо-професійної програми «Право»

Попов Олександр Сергійович

Керівник: к.ю.н., доцент Риженко І.М.

Рецензент: к.ю.н., доцент Проценко М.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-правові основи представництва прав, свобод та інтересів громадян в адміністративному судочинстві	7
1.1. Поняття та ознаки представництва в адміністративному судочинстві.....	7
1.2. Види та функції представництва в адміністративному судочинстві.....	13
1.3. Принципи реалізації представництва в адміністративному судочинстві.....	18
РОЗДІЛ 2. Механізм реалізації представництва прав, свобод та інтересів громадян в адміністративному судочинстві.....	26
2.1. Правовий статус представника в адміністративному судочинстві.....	26
2.2. Порядок взаємодії представника з учасниками адміністративного судочинства	33
2.3. Юридична відповідальність представника в адміністративному судочинстві.....	39
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50

ВСТУП

Актуальність теми. Забезпечення прав та свобод громадян, безумовне їх дотримання з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, а також захист і можливість відновлення у разі порушення виступають ознакою суверенної, незалежної, демократичної соціальної та правової держави. На цьому фоні актуальними стають питання формування належних відносин між громадянами та органами публічної влади, тобто між державою та громадянським суспільством. Означені належні відносини неможливі без акцентуації уваги на неухильному дотриманні прав та свобод громадян, що повинно стати аксіомою в роботі органів публічної влади. Відповідно, гарантія такого дотримання закріплена у статті 55 Конституції України, яка гарантує право на оскарження в суді дій чи бездіяльності, а також рішень органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб. Також Основним законом гарантується право на захист прав та свобод від порушень та протиправних посягань будь-яким не забороненим законом способом.

Важливу роль у реалізації цього положення Конституції України відіграє адміністративне судочинство, яке утворене для неупередженого, справедливого та своєчасного вирішення спорів, що виникають у публічно-правовій сфері. Реалізація громадянином права на звернення до суду закріплена у ст. 55 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) особисто чи через представника.

При цьому розвиток суспільних відносин та реформування сучасного законодавства виступає підставою для постійних змін. Наприклад, у грудні 2019 та березні 2020 року до норм КАСУ було внесено зміни, відповідно до яких розширене коло законних представників за рахунок територіальної громади та Національного

агентства з питань запобігання корупції. При цьому ученими констатується, що не дивлячись на оновлення норм КАСУ та відведення вагомої ролі представництву в адміністративному судочинстві, існують певні спірні питання, які потребують удосконалення та розвитку існуючого нормативного регулювання. Таке положення негативно впливає на неупередженість та своєчасність розгляду справ у публічно-правовій сфері і вимагає посиленої уваги з боку науковців. Відповідно, науковцями розглядалися різні проблеми представництва у адміністративному судочинстві. Зокрема, дослідження особливостей реалізації правового статусу суб'єктів, що наділені правом представництва здійснювалося такими правниками як О.М. Бандурка, Л.Р. Грицаєнко, Ю.М. Грошевий, П.М.Каркач, М.В. Косюта, І.Є. Марочкін, І.А. Павлунік, В.Я. Тацій, Ю.М. Тодика, С.Я. Фурса, М.Й. Штефан та інші. Однак, розвиток адміністративного судочинства та швидка зміна суспільних відносин, що відбувається у публічно-правовій сфері потребують постійного оновлення наукового уявлення про зазначений предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційна робота виконана згідно з планом науково-дослідницької роботи кафедри адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності історико-юридичного факультету Херсонського державного університету на тему: «Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у соціально-економічній, адміністративно-політичній сферах та правоохоронній діяльності (номер державної реєстрації 0117U001733). Тема кваліфікаційної роботи затверджена Вченою радою Херсонського державного університету (Наказ Херсонського державного університету № 381-Д від 22.04.2020 року).

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження – проаналізувати особливості представництва прав, свобод та інтересів

громадян в адміністративному судочинстві, охарактеризувати пропозиції та рекомендації, які висуваються сучасними науковцями щодо удосконалення цього інституту. Для досягнення поставленої мети нами визначено наступні завдання:

- розкрити поняття та ознаки представництва в адміністративному судочинстві;
- визначити принципи реалізації представництва в адміністративному судочинстві;
- охарактеризувати правовий статус представника в адміністративному судочинстві;
- з'ясувати порядок взаємодії представника з учасниками адміністративного судочинства;
- визначити юридичну відповідальність представника в адміністративному судочинстві.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають у сфері реалізації прав, свобод та інтересів громадян в адміністративному судочинстві.

Предмет дослідження – представництво прав, свобод та інтересів громадян в адміністративному судочинстві.

Методи дослідження. Поставлена мета та завдання обумовили систему методів наукового пізнання (загальнонаукових та спеціальних), що застосовувалися під час написання кваліфікаційної роботи. Зокрема, діалектичний метод дав можливість системно проаналізувати представництво прав, свобод та інтересів громадян у адміністративному судочинстві. Логічний метод сприяв більш глибокій оцінці понятійного апарату, що характеризує інститут представництва в адміністративному судочинстві. Системно-структурний метод став підставою для дослідження сутності та структури представництва в адміністративному судочинстві. За допомогою формально-юридичного методу були проаналізовані правовий норми, які слугують нормативним підґрунтям

для реалізації інституту представництва в адміністративному судочинстві.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що здобуті результати та сформульовані висновки можуть бути застосовані у:

- науково-дослідній діяльності студентів історико-юридичного факультету ХДУ для подальших теоретичних розробок у сфері захисту прав і свобод громадян у ході адміністративного судочинства;
- у навчально-методичній діяльності при викладанні дисциплін «Адміністративне право України», «Адміністративний процес», «Державне управління» тощо.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Окремі проблеми та висновки кваліфікаційної роботи були оприлюднені в тезах доповіді на П'ятій Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Реформування правової системи України під впливом євроінтеграційних процесів (м. Херсон, 20 березня 2020 року).

Структура роботи визначається предметом, метою, завданнями дослідження, які знайшли своє відображення у вступі, двох розділах, висновках та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРЕДСТАВНИЦТВА ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

1.1. Поняття та правові засади представництва в адміністративному судочинстві

Ознакою розвинутого демократичного суспільства виступає належно визначений на законодавчому рівні юридичний процес, одним із видів якого можна вважати і адміністративне судочинство. Він входить до системи захисту законних інтересів, прав і свобод громадян, виступає її дієвим механізмом.

Відповідно до ч. 1 ст. 19 КАСУ до юрисдикції адміністративних судів відносяться публічно-правові спори, які стосуються фізичних (юридичних) осіб та суб'єктів владних повноважень стосовно оскарження їх дій, рішень чи бездіяльності; спори з приводу прийняття, проходження та звільнення з публічної служби; спори відносно реалізації компетенції у сфері управління, які виникають між суб'єктами владних повноважень або реалізації компетенції; спори, які стосуються укладання, виконання, скасування чи припинення адміністративних договорів, або щодо визнання їх нечинними; спори, які виникають у ході реалізації виборчого процесу чи під час референдуму [1] тощо.

Однак, участь у такому процесі нерідко потребує кваліфікованої допомоги, що обумовлюється відсутністю у окремих суб'єктів процесу достатніх юридичних знань та умінь щодо належного звернення до суду та участі у адміністративному провадженні. У зв'язку з цим на законодавчому рівні дається право на представлення законних прав та інтересів через представників.

Інститут представництва існує у всіх процесах України – цивільному, господарському, кримінальному. Це пояснюється тим, що право на представництво закріплене у ст. 59 Конституції України як право на професійну правову допомогу кожному громадянину та можливість вільного вибору захисника [2]. Також це положення знаходить своє відбиття і у КАСУ як галузевому документі [1]. Однак, у зв'язку із проведеним реформуванням адміністративного судочинства та внесених змін до КАСУ кількість питань щодо правового регулювання інституту представництва збільшилося. Тому розпочнемо аналіз наукових досліджень з цього питання з поняття, ознак та особливостей представництва.

Як нами вже визначалося, представництво притаманно різним видам юридичних процесів. Так, у Цивільному кодексі України визначено, що представництво є зобов'язанням уповноваженої на те особи (представника) вчиняти правочини від імені іншої особи, яку вона представляє [3]. Відповідно до положень КАСУ, право здійснювати представництво має фізична особа, що володіє адміністративно-процесуальною дієздатністю [1].

На сьогоднішній день сформовано два підходи до визначення адміністративного представництва: 1) як правовідносин, що виникають у ході здійснення процесуальних дій особою, яка представляє іншу особу в межах своїх повноважень [4, с. 282]; 2) вчинення процесуальних дій, особою, яка наділена повноваженнями діяти від імені іншої особи та в її інтересах [5, с. 314]. Отже, представництво розглядається науковцями як у якості правовідносин, так і у якості процесуальної діяльності самого представника. Розглянемо їх більш докладно.

Розглядаючи представництво в якості системи адміністративно-процесуальних дій, визначимо, що представник у даному разі виступає активним учасником судового процесу. У цьому випадку його діяльність має на меті одержання найкращої процесуальної позиції для довірителя.

З метою забезпечення цієї позиції представник може здійснювати реалізацію процесуальних прав й обов'язків особи, яку представляє шляхом їх зміни, припинення, виникнення чи реалізації [6, с. 89]. Однак, О.М. Величко, звертає нашу увагу на те, що такий підхід має ряд недоліків. Він дає можливість розглядати лише зовнішні аспекти представництва як правового явища, тобто лише як нормативно врегульовані відносини. При цьому відбувається нехтування суттю даного інституту, не відображається його місце у правовій системі. Автор також звертає увагу на те, що такий підхід не дає можливості враховувати зміст правовідносин, які відбуваються між представником та особою, яку він представляє, чи між ним та судом [7, с. 59].

Інший підхід визначає представництво як відносини між представником та судом, а також між ним та довірительом [8, с. 85]. Однак, цей підхід також не є досконалим, оскільки не враховує, що адміністративно-процесуальні правовідносини не обмежуються в даному випадку тільки тими, де суд є обов'язковим елементом. Існують і інші правовідносини, а отже, запропонований у підході перелік не є вичерпним.

Враховуючи вищезазначене, ми схилиємося до позиції О.М. Величко, який вбачає сутність представництва в адміністративному процесі у сукупності трьох елементів: дій, норм та правовідносин [7, с. 59-60].

Для характеристики цієї триєдиної суті, слід більш детально зупинитися на характеристиці сутності представництва, яка запроваджена в адміністративному процесі. Так, у ч. 1 ст. 56 КАСУ зазначається можливість сторін брати участь у процесі особисто або через представника [1]. Таким чином, представник отримує право звернення до адміністративного суду від імені особи, законні права та інтереси якої він представляє. Особливість інституту представництва у даному випадку полягає у тому, що участь представника не виступає

обмеженням для особи, яку представляють, щодо особистої участі у процесі. Це положення розповсюджується на усіх учасників адміністративного процесу, до якого можуть органи державної влади, посадові особи державних органів, громадяни України, іноземці чи особи без громадянства. Таким чином, вони мають право діяти із представником чи через нього з метою забезпечення законного та професійного представництва у адміністративному суді.

У свою чергу представництво як правовідносини можуть формуватися між довірителем та представником та між адміністративним судом та представником. Правовідносини, що виникають між довірителем та представником, ґрунтуються на договірному дорученні та законі і носять матеріально-правовий характер. Також вони виступають підставою для виникнення правовідносин «адміністративний суд – представник» [9, с. 397]. На відміну від окреслених відносин, відносини «адміністративний суд – представник» є чітко визначеними адміністративними нормами та положеннями КАСУ.

Отже, охарактеризувавши особливості представництва у адміністративному судочинстві, звернемося до його ознак. Відповідно, О.М. Величко зазначає, що за КАСУ можна виділити наступні ознаки, які притаманні представництву в адміністративному процесі:

- здійснення представником повноважень в інтересах особи, яку він представляє, та виступає від її імені в адміністративному суді;
- неотримання представником особистих благ по підсумках адміністративного процесу. Відповідно, всі правові наслідки стосуються лише довірителя, хоча виступають результатом законних дій представника;
- повноваження представника щодо представництва в адміністративному процесі регулюються нормативно-правовими актами, у тому числі КАСУ. Також його повноваження

окреслюються межами договору, який укладається між ним та довірителем;

- наявність у довірителя представника не позбавляє його безпосередньої участі у адміністративному судовому процесі. Це означає, що особа може захищати власні права та інтереси поряд із представником [7, с. 61].

Окрім ознак представництва в адміністративному судочинстві, слід також звернути увагу на його мету та загальні риси, які також виступають важливою частиною характеристики предмету нашого дослідження. Почнемо з мети.

Згідно позиції окремих учених, мета адміністративного представництва полягає у допомозі довірителю та суду у здійсненні правосуддя [10, с. 116]. Ця позиція ґрунтується на реалізації права на правову допомогу та необхідності прискорення і удосконалення адміністративного процесу, об'єктивізації розгляду адміністративної справи. Однак, існують й інші позиції. Зокрема, О.В. Кузьменко та Т.О. Гуржій встановлюють метою представництва захист в адміністративному суді прав та інтересів осіб, які за будь-якими обставинами були позбавлені можливості представляти себе самостійно [5, с. 194]. Вважаємо за необхідне також звернути увагу на думку науковців, згідно якої метою представництва у адміністративному процесі виступає сприяння якомога більшій реалізації суб'єктами адміністративного процесу свого права на захист, а також виконання тих обов'язків, що виникають у них в ході адміністративного процесу [11, с. 11].

Підводячи підсумок можна визначити, що метою представництва у адміністративному судочинстві є сприяння найбільш повній та законній реалізації прав та обов'язків довірителя представником під час адміністративного процесу. Вважаємо, що наявність представника на усіх стадіях адміністративного процесу сприяє реалізації основних

принципів адміністративного судочинства, а саме законності, об'єктивної істини та правової рівності.

Таким чином, у підсумок хотілося б визначити, що основна мета адміністративного представництва полягає у сприянні реалізації адміністративних прав та обов'язків певної особи (організації) в адміністративному судовому процесі за участю представника.

До загальних рис адміністративного представництва можна віднести те, що воно спрямоване на надання юридичної допомоги в ході адміністративного процесу; одночасність участі у процесі представника та довірителя, окрім випадків, визначених діючим законодавством; повноваження представника визначені на законодавчому рівні, що сприяє його самостійності у реалізації належних йому повноважень. Також на відміну від інших судових процесів, в адміністративному процесі представництво може виникати на підставі спорідненості чи інших юридичних фактів (ст. 56 КАСУ) [1].

Важливою рисою також виступає детальність регламентації КАСУ інституту представництва, що, зокрема, включає в себе встановлення, що роль представника може бути відведена фізичній особі, яка володіє адміністративною процесуальною дієздатністю; конкретизує види представництва в адміністративному процесі; встановлює коло осіб, які можуть залучати до адміністративного процесу законних представників; характеризує осіб, що можуть бути законними представниками. КАСУ також чітко встановлюється перелік документів, які визначають повноваження представників. Це дає підстави для зниження кількості правових конфліктів, які можуть виникнути під час розгляду справи.

1.2. Види та функції представництва в адміністративному судочинстві

Поділ представництва на види представляє собою науковий інтерес, оскільки дає можливість систематизувати закріплені у законодавстві норми та вибудувати систему інституту представництва. У даному випадку, ученими застосовуються різні підстави для здійснення такого поділу. Зокрема, це можуть бути ознаки, які притаманні інституту представництва як елементу юридичного процесу взагалі, так і критерії, які характеризують його як елемент безпосередньо адміністративного процесу. Саме тому можна говорити про дискусійність поділу представництва в адміністративному процесі на види.

Найвідомішим є поділ представництва за нормами Кодексу адміністративного судочинства України на два види: те, що здійснюється на підставі закону і те, що ґрунтується на договірних засадах (ч. 3 ст. 56 КАСУ) [1].

Законне представництво виникає внаслідок прямого припису закону чи адміністративного акту. Воно є обов'язковим для виконання і не враховує волю представника та його можливість прийняти чи відмовити у представництві. Відповідно до ч. 4-6 ст. 56 КАСУ законними представниками є батьки, усиновлювачі, опікуни, піклувальники чи інші особи, що мають за законом право представляти неповнолітніх чи малолітніх осіб, недієздатних фізичних осіб. В цьому випадку КАСУ чітко встановлює, що законний представник повинен самостійно реалізовувати права та обов'язки сторони, інтереси якої ним представляються (ч. 6 ст. 59) [1]. Відмінність у даному випадку від договірного представництва полягає у тому, що законний представник пов'язаний з довірцем певними правовідносинами, окресленими у законі і має відповідні документи, які посвідчують ці відносини. Наприклад, свідоцтво про народження дитини, де мати або батько

неповнолітнього визначаються як такі, що, відповідно є підставою для представлення їх інтересів (п. 2 ч. 1 ст. 59 КАСУ). Відсутність таких документів позбавляє зазначених осіб права ведення справ в адміністративному суді [9, с. 415]. Дещо інша ситуація складається із юридичними особами, представником якої може виступати уповноважена особа чи керівник.

Особливий статус в інституті представництва мають органи державної влади, які мають право здійснювати представництво інтересів. Яскравим прикладом права на представництво є повноваження прокурора, який відповідно до Закону України «Про прокуратуру» має право здійснювати інтереси громадян у суді (ч. 2 ст. 23) [12]. Водночас, законом визначаються особливі умови представництва інтересів особи прокурором, зокрема у випадку коли законним представником чи відповідними органами здійснюється неналежний захист. Відповідно до ч. 2 ст. 60 КАСУ прокурор має подати обґрунтування, в якому викласти підстави для здійснення представництва особи, що передбачені Законом України «Про прокуратуру». До них можуть відноситися, наприклад, документи, які підтверджують недієздатність чи обмежену дієздатність довірителя та письмову згоду законного органу чи представника.

Другий вид представництва – договірне, має більше волі як для представника, так і для довірителя, адже вони можуть погоджуватися чи не погоджуватися на укладання договору. При цьому сторони користуються послугами представника, який має фах у наданні юридичних послуг (ч. 2 ст. 16 КАСУ), у тому числі й у адміністративному процесі. Зазначене право закріплене як за позивачем, так і відповідачем та третьою особою, яка висуває вимоги на предмет спору.

Відповідно до ч. 2 ст. 59 КАСУ, з представником у даному випадку укладається договір, у той час як самі повноваження повинні бути підтвердженими нотаріально засвідченою довіреністю. Вона також

може бути засвідчена у інших, передбачених законом випадках, іншою особою.

КАСУ також передбачає випадки надання особі безоплатної вторинної правничої допомоги, яка також здійснюється на підставі довіреності фізичної особи, що звернулася до Центру вторинної правничої допомоги, і посвідчена уповноваженою посадовою особою даного Центру (абз. 2 ч. 2 ст. 59 КАСУ).

Довіреність юридичної особи видається за підписом (цифровим підписом) посадової особи, яка уповноважена на це законом, а також установчими документами (ч. 3 ст. 59 КАСУ) [1].

Здійснюючи аналіз договірної представництва О.М. Величко визначає, що на підставі ч. 4 ст. 59 КАСУ можна виділити три його підвиди: «1) безпосередньо адвокатське представництво; 2) представництво прав й інтересів юридичних осіб працівниками; 3) представництво в адміністративному процесі іншими особами, які були допущені судом з метою представництва» [7, с. 54].

Реалізація правового статусу представника у адміністративному процесі неможлива без виконання ним певних завдань та функцій. Функція представляє собою зовнішню форму вираження явища, що змінюється разом з ним. У юридичних науках під функціями також розуміється коло діяльності суб'єкта правовідносин [13, с. 1148].

В.С. Бабакова, характеризує функції як те, що виникає при конкретизації завдань і виступає якісними характеристиками того чи іншого явища [14, с. 2]. І. Козьяков акцентує увагу на єдність між завданнями та функціями. При цьому останні автор розуміє як конкретизацію того чи іншого завдання [15, с. 6]. У свою чергу, О. С. Проневич визначає функції як самостійні дії, їх види, що спрямовані на реалізацію призначення учасників правовідносин [16, с. 55].

Таким чином, під функціями представництва у адміністративному процесі слід вважати конкретні, самостійні дії, спрямовані на реалізацію

завдань як адміністративного процесу взагалі, так і представництва зокрема.

Так, під завданнями адміністративного процесу можна визначити реалізацію його принципів (справедливе правосуддя, законність, захист прав та інтересів учасників процесу тощо). Завдання безпосередньо представництва передбачають досягнення належного рівня захисту суб'єктивних прав та законних інтересів іншої особи, яка є учасником процесу. Взаємозалежність функцій та завдань чітко простежується через порівняння функцій адвоката та прокурора у адміністративному процесі.

Якщо проаналізувати функції адвоката як представника в адміністративному судовому процесі, то вони можуть бути визначені як представницькі та консультативні. При цьому окремі науковці не обмежуються цими двома функціями та пропонують додати до них ще й попереджувальну, охоронну та відновлювальну [17, с. 23]. Така позиція пояснюється тим, що ці функції взаємопов'язані та впливають з двох основних функцій.

Враховуючи об'єм нашої роботи більш детально зупинимося лише на двох основних функціях представництва. Представницька функція реалізується адвокатом на підставі ч.ч. 1 та 2 ст. 56 КАСУ, що регулює право приймати участь у адміністративному процесі через представника [1]. Зазначена функція реалізується через надання правової допомоги та представництво довірителя у суді [18, с. 90]. У свою чергу консультативна функція представництва здійснюється шляхом надання юридичної допомоги щодо тактичних дій по адміністративній справі учасникам адміністративного процесу шляхом консультування.

Водночас неможливо уявити на практиці ці дві функції окремо одну від одної. Вони є взаємопов'язаними, оскільки найчастіше реалізація консультативної функції переходить у представницьку. Хоча, за функцією консультування адвокат також може мати певний

результат. Зокрема, це здійснюється через тлумачення норм адміністративного права чи процесу, складання процесуальних документів.

Ми також вважаємо за необхідне звернути увагу на завдання, які визначаються науковцями для інституту представництва в адміністративному процесі. Так, О.М. Величко визначає наступні: «здійснення консультування щодо особливостей застосування законодавства; консультування та юридичне супроводження підприємств (установ, організацій тощо); захист в адміністративному провадженні; представництво в адміністративному суді чи інших державних органах; складання заяв, скарг чи інших документів, які носять правовий характер» [7, с. 66].

Зрозуміло, що функції прокурора як представника у адміністративному процесі дещо різняться від функцій адвоката. Це обумовлюється особливостями його правового статусу і, відповідно, завданнями, які стоять перед ним у адміністративному процесі. Закон України «Про прокуратуру» чітко визначає представницьку функцію. Так, вона визначена серед функцій прокурора в адміністративному судовому процесі за Законом України «Про прокуратуру» (п. 2 ч. 1 ст. 2) та реалізується з метою захисту інтересів громадянина або держави у суді у випадках передбачених законодавством, у тому числі пов'язаних із корупційними правопорушеннями (п. 3 ч. 5 ст. 8). Сутність представницької функції прокурора відповідно до ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, які направлені на захист інтересів громадянина або держави [12].

Таким чином функція представництва реалізується прокурором в адміністративному процесі шляхом здійснення наступних дій: сприяння суду під час адміністративного процесу у виконанні вимог закону; здійснення захисту законних інтересів та прав громадян; обрання попереджувальних заходів та забезпечення суб'єктів адміністративного

процесу від порушень законодавства шляхом представництва їх інтересів [7, с. 67].

Таким чином, ми приходимо до висновку, що представництво має відповідні завдання та функції, які трансформуються відповідно до особливостей правового статусу особи, яка забезпечує представництво у адміністративному судочинстві.

1.3. Принципи реалізації представництва в адміністративному судочинстві

Інститут представництва є важливим правовим явищем, реалізація якого обумовлена сталими, закріпленими у законодавстві засадами, які визначаються у юридичній науці як принципи. Вони визначаються основні засади організації та діяльності представника у юридичному процесі і носять як загальний, так і галузевий характер.

У юридичній науці під принципом розуміється вихідне положення певної теорії, вчення, точки зору, що формує внутрішнє переконання особи з приводу вірності чи невірності здійснюваної нею поведінки [13, с. 721]. Відповідно, мета принципу – забезпечити раціональне та ефективне використання правових норм учасниками правовідносин.

Принципи адміністративного судочинства, які лежать в основі представництва в адміністративному процесі відбивають у собі норми найважливіших міжнародних та національних нормативних актів. Зокрема, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, укладених міжнародних договорів, Конституції України тощо. Зокрема, Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод закріплює право на обвинуваченого на захист шляхом обрання платного чи безоплатного представника [19]. Конституція України закріплює цілу низку норм-принципів, які відбиваються у КАСУ. Сюди слід віднести право на правову допомогу (ст. 59), право на повагу честі й гідності (ст. 28), презумпцію невинуватості (ст. 62) тощо [1; 2].

Однак, враховуючи, що інститут представництва є міжгалузевим, тобто таким, що зустрічається у різних видах юридичного процесу, можна говорити й про те, що окрім вище перелічених загальних принципів права, він регулюється іще й міжгалузевими принципами, а також і безпосередньо принципами адміністративного процесу.

Розуміючи, що інститут представництва безпосередньо належить до адвокатської діяльності, ми не можемо обійти увагою принцип адвокатської діяльності, які впливають і на інститут представництва. Викладені у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» вони є наступними: принцип незалежності, конфіденційності, уникнення конфлікту інтересів (ст. 4) [20].

У той же час існують і наукові позиції відносно принципів, які регулюють адвокатську діяльність, зокрема, Т. В. Омельченко пропонує наступні принципи: примат інтересів клієнта; незалежність; конфіденційність; компетентність; заборони представництва декількох клієнтів у справах із суперечливими інтересами [21, с. 51-52]

Виконуючи професійні обов'язки представники повинні дотримуватися загальних принципів адміністративного судочинства, а саме: рівності всіх учасників судового адміністративного процесу перед законом, гласності, верховенства права, змагальності, законності, свободи надання доказів, обов'язковості рішень суду. Зазначені принципи знайшли своє відбиття у КАСУ (ст.ст. 8-14) та ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Розглянемо їх докладніше орієнтуючись саме на інститут представництва.

Принцип рівності перед законом визначає можливість кожної людини обирати собі представника, що дає їй можливість реалізувати закріплене у ст. 59 Конституції України право на захист. Окрім цього, особи, які є малозабезпеченими, мають право на надання їм безоплатної правової допомоги [2; 22; 23]. При цьому правова допомога може бути наданою шляхом надання роз'яснень, консультацій, у вигляді допомоги

щодо складання процесуальних документів, а також представництво довірителя у суді під час адміністративного процесу чи в інших органах тощо (п.4 ч. 1 ст. 1) [22]. Так, відповідно до ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокати можуть здійснювати представництво довірителя у суді, перед юридичними та фізичними особами, а також у державних органах [20]. Це положення співзвучне з ч. 2 ст. 16 КАСУ, яка визначає можливість залучення адвоката в якості представника для надання правової допомоги під час адміністративного процесу [1].

Для представництва також є досить важливим принцип верховенства права, який знаходить своє закріплення у Конституції України, КАСУ, Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Мета цього принципу забезпечити пріоритет права під час реалізації правовідносин та у юридичному процесі. Він слугує підґрунтям для впровадження у юридичний процес усіх інших принципів, таких як законність, гуманізм, справедливість.

Відповідно до Доповіді Венеціанської комісії у 2016 році, принцип верховенства права реалізується за допомогою таких складових: доступ до закону (зрозумілість); вирішення справи на підставі закону, а не розсуду; реалізація влади відповідно до закону; рівність перед законом; захист прав людини; дотримання строків розгляду справи [24]. Аналізуючи зміст даного принципу відносно інституту представництва, вважаємо, що слід говорити про те, що саме адвокат забезпечує доступ до закону особі, яку захищає, адже здійснює для неї тлумачення адміністративних норм. Також як адвокат, так і інші особи, які мають право здійснювати представництво у адміністративному процесі, забезпечують своїми діями захист прав і свобод людини. Також представник не може приймати від довірителя доручення, які суперечать діючому законодавству, ним не можуть використовуватися засоби будь-якого характеру, які за своїм змістом суперечать закону.

Наступним універсальним принципом представництва визнається принцип законності. Без законності неможливе існування розвинутого, демократичного суспільства та правової держави. Він знаходить своє відображення у ст.ст. 6, 68, 129 Конституції України, КАСУ, Законах України «Про судоустрій та статус суддів», «Про прокуратуру», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» тощо. Цей принцип формується на підставі принципу верховенства права і його характерною рисою у адміністративному процесі є покладання на учасників процесу обов'язку діяти у межах закону [25, с. 152]

Реалізуючись у діяльності представника під час адміністративного процесу, принцип законності міститься у наданні юридичної допомоги клієнту шляхом застосування правових засобів, прийомів та способів захисту його прав та свобод. І.Є. Марочкін під законними прийомами та способами захисту визначає засоби, які свідчать на користь сторони, та спрямовані на спростування обвинувачення чи дають можливість пом'якшити відповідальність та ґрунтуються на чинному законодавстві [26, с. 129]. Більш детально ця думка розглянута в роботі А.В. Меланчука, який визначає, що представник повинен уникати під час захисту та представництва інтересів обману, фальсифікації доказів або інших заборонених методів. З іншого боку, визначає автор, представник повинен у разі виявлення порушень з боку суду чи органів державної влади, сприяти їх усуненню та відновленню прав довірителя [27, с. 172]. При цьому закон дає можливість представникові зі свого боку запобігти порушенню закону, надаючи йому право на розірвання договору достроково у разі висунення довірителем вимог, які суперечать законодавству. Це положення міститься у ст. 33 Правил адвокатської етики, які були затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України у 2017 році [28].

Не менш важливим принципом є також і принцип незалежності представника, який забезпечується низкою гарантій. Так, Ю.О. Лисенко

до цих гарантій відносить: 1) заборону втручання в адвокатську діяльність; 2) відсутність відповідальності за збереження адвокатської таємниці чи висловлення особистої думки під час професійної діяльності; 3) неможливість притягнення адвоката до відповідальності при здійсненні ним професійної діяльності за висловлювання думки; 4) дотримання адвокатської таємниці; 5) можливість вибору стратегії реалізації своєї діяльності [11, с. 9]

Наступним принципом, що забезпечує нормальну діяльність представника в адміністративному судочинстві є незалежність. Він знаходить своє закріплення у ст. 5 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», в якій визначається, що «адвокат у своїй діяльності є незалежними від органів державної влади чи місцевого самоврядування, а також від їх службових та посадових осіб» [20]. При цьому незалежність виражається у свободі від тиску з боку вищевказаних осіб та відсутності необхідності звітувати перед ними. Будь-який тиск у даному випадку з боку посадових чи інших осіб може тягти за собою юридичну відповідальність.

К.М. Северин, здійснюючи аналіз основних елементів принципу незалежності адвокатської діяльності визначає, що так званий тиск на правову позицію адвоката негативно позначається як на інтересах клієнта, так і на усій системі правосуддя. До складових незалежності адвоката під час реалізації ним професійної діяльності автор слушно відносить: незалежність від правоохоронних органів та держави в цілому; адвокатську таємницю; систему процесуальних гарантій; незалежність від власних інтересів та інтересів клієнта; незалежність від своїх ділових партнерів; адвокатське самоврядування [29, с. 162-164].

Наступним є принцип рівності перед законом. Він стосується учасників в адміністративному процесі та забезпечує рівне ставлення до усіх учасників юридичного процесу незалежно від їх статусу. Особливість адміністративного судочинства полягає у тому, що йому

підсудні справи, де іншою стороною найчастіше виступають органи державної влади та місцевого самоврядування. Відповідно, позивач має бути впевнений у тому, що під час процесу посада та статус відповідача не буде впливати на результати процесу. Це пояснюється тим, що відносини між державою та приватною особою у більшій своїй кількості мають статус підпорядкованості та регулюються за допомогою імперативних норм. Правовідносини між державою та приватною особою традиційно мали характер підпорядкування. Саме тому адміністративне право тяжіє до врівноваження процесуальних відносин на засадах рівності та координації. Слід зауважити, що цьому сприяє створення процедурного права, однак на жаль, на сьогодні дані відносини та регулюючі норми в Україні знаходяться на стадії розробки [30, с. 25].

Закріплюючись у ст. 24 Конституції України, принцип рівності спрямований на вирішення будь-яких ситуацій, у тому числі ф у адміністративному процесі через об'єктивність. Він визначає, що суб'єкти процесу потребують неупередженого ставлення до них незалежно від посади, кольору шкіри, раси, національності, релігійних переконань чи політичних уподобань [2]. У своєму науковому дослідженні О.М. Величко пропонує визначати принцип рівності іще й як рівність представників між собою у процесі. Науковець акцентує увагу на тому, що будь-який представник є рівним і вільним у виборі стратегії представництва та захисту. При цьому довіритель отримує можливість робити вибір між рівними у правах представниками, орієнтуючись лише на його досвід та тактику захисту [7, с. 64].

Слід також зробити акцент на принципі гуманізму. Він виступає проявом демократизму і ґрунтується на визнанні людини найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України) [2]. Таким чином, він реалізується через усвідомлення представником своєї ролі у відновленні

прав довірителя, формуванні дієвої системи представництва у процесі з метою якісного захисту його інтересів.

Професіоналізм також виступає важливим принципом для реалізації представництва належного рівня. Представники, які дотримуються цього принципу мають більшу якість та досвід відновлення, реалізації та забезпечення прав і свобод людини. У свою чергу, зазначає А.В. Меланчук, особа, яка звертається за наданням юридичної допомоги представником може реалізувати право на отримання кваліфікованої юридичної допомоги [27, с. 174]. Необхідність реалізації цього принципу закріплена у ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яка встановлює обов'язок адвоката на підвищення професійного рівня [20]. Водночас, в Україні відсутні обов'язкові вимоги щодо підвищення адвокатами свого професійного рівня. Відповідно, реалізація цього принципу здійснюється адвокатами за власним бажанням та у вільно обраний спосіб. Через це, вважають деякі науковці, норма закону є суто декларативною [27, с. 174]. До того ж поняття професіоналізму у своїй більшій частині містить етичні та психологічні норми, які обумовлюють його зміст.

О.Ю. Поклонська та С.В. Компанейцев визначають професіоналізм як глибоке засвоєння та і усвідомлення змісту професійних обов'язків, відповідальність за свій професійний рівень та результати своєї професійної діяльності, наявність внутрішньої мотивації та прагнення до професійно-особистісної реалізації [31, с. 376-387]. Саме тому, вважаємо, що не слід відкидати важливість цього принципу для інституту представництва в адміністративному процесі, оскільки він тісно пов'язаний з усіма попередніми принципами і впливає на їх якісну реалізацію. Вирішення проблеми декларативності норми Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» можливе шляхом запозичення позитивного зарубіжного досвіду. Зокрема, у

Франції нормативно закріплений обов'язок адвокатів щодо проходження курсів підвищення кваліфікації з подальшим екзаменуванням кожні 5 років [32, с. 425-426]. Подібні курси можна запровадити й в Україні.

Важливе місце серед принципів представництва займає принцип етичності діяльності представника. Етичні засади діяльності представництва можна зустріти й у КАСУ, Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про прокуратуру», Кодексі професійної етики та поведінки прокурора [33], Правилах адвокатської етики [28] тощо.

Деякі вчені виділяють як окремі принципи представництва у адміністративному процесі й наступні принципи: конфіденційності, публічності [34, с. 56], ефективності, доступу до публічної інформації та інші.

Таким чином, здійснивши аналіз принципів представництва на підставі діючої нормативної бази та позицій сучасних науковців, ми приходимо до висновку, що принципи представництва в адміністративному процесі ґрунтуються на широкому переліку загальноправових та міжгалузевих принципів, які дають можливість для формування досконалого інституту представництва у юридичному процесі взагалі та у кожній галузі зокрема.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЕДСТАВНИЦТВА ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

2.1. Правовий статус представника в адміністративному судочинстві

Поняття правового статусу є нагальним для юридичної науки, адже він відображає ті основні особливості, які притаманні суб'єкту права, якщо він вступає до правовідносин. Саме правовий статус окреслює те коло можливостей, які дають можливість суб'єкту правовідносин у тій чи іншій мірі приймати у них участь. Процес вдосконалення чинного законодавства, що супроводжує всі реформи та зміни політичного курсу країни, приводить до зміни правового статусу. Нажаль це не завжди відбувається у позитивний бік, встановлює коло невирішених проблем і сприяє появі прогалин у законодавстві. Саме тому питання правового статусу, у тому числі й представника, є завжди актуальним для аналізу та вивчення, зокрема, через зміни, які відбулися у адміністративному процесі протягом останніх років.

Аналіз правового явища завжди слід розпочинати з його поняття. Саме щодо поняття правового статусу існує велика кількість досліджень майже у всіх галузях юридичної науки, оскільки він виступає стрижневим поняттям права. В адміністративному процесі також існує велика кількість позицій, які відображають цей аспект. Так, С.В. Ківалов відстоює позицію, що правовий статус є комплексним поняттям, яке поєднує права та обов'язки, що мають своє нормативне закріплення та гарантуються державою [35, с. 172]. У свою чергу М. В. Кравчук характеризує це поняття як систему, що пов'язує суб'єктивні юридичні права, свободи, обов'язки та законні інтереси, що притаманні громадянину та мають законодавче закріплення. Основна задача цієї системи полягає у визначенні правового становища особи у правовідносинах та суспільстві [36, с. 86-87].

Таким чином, приходимо до висновку, що правовий статус представника у адміністративному процесі представляє собою формально визначену систему, яка складається з прав, свобод, обов'язків та юридичної відповідальності, що визначає роль та місце представника у адміністративно-процесуальних відносинах. Зміст процесуального статусу представника в адміністративному судочинстві ґрунтується на ст.ст. 56-59 КАСУ.

Однією з особливостей правового статусу представника є те, що з одного боку він визначається нормами права, а з іншого – договором. При цьому різняться всі складові правового статусу, наприклад, юридична відповідальність, про що ми будемо говорити у підрозділі 1.3. нашої роботи. Другою особливістю вивчаємого явища є те, що представник діє від імені іншої особи, реалізує її процесуальні права, однак при цьому тактика реалізації цих прав обирається ним самостійно у межах процесуального закону та відповідно до поставлених перед ним завдань.

О.М. Величко визначає, що до завдань представника, який працює за договором і які впливають на його правовий статус слід відносити такі: «1) консультування щодо можливості застосування особою законодавства; 2) здійснення захисту прав, свобод та законних інтересів певної особи в адміністративному судовому процесі; здійснення представництва клієнта в адміністративному суді; 3) сприяння здійсненню правосуддя та підтримка законності; 4) підвищення правосвідомості та правової культури населення» [37, с. 181-182].

Основоположним елементом правового статусу представника виступають його права та обов'язки. Як нами вже визначалося, їх особливості варіюються в залежності від того, які це є види представництва – договірне чи законне. Ґрунтовні засади правового статусу представництва в адміністративному судочинстві закріплені у параграфі 2 глави 4 КАСУ. Саме ч. 1 ст. 55 КАСУ встановлює, що

«Сторона, третя особа в адміністративній справі, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника» [1]. Тим самим визначаючи дві категорії представників – за законом та за договором.

Статті 57–59 КАСУ визначають ті умови, які обмежують коло осіб, що можуть бути наділені статусом представництва в адміністративному процесі. Зокрема, визначається, що представником у суді можуть бути законний представник, законодавчо визначені органи чи особи, що мають право звертатися до суду для представництва малолітніх чи неповнолітніх, недієдатних чи обмежено дієдатних осіб, фізичні особи у справах незначної складності, а також адвокати (ст. 57 КАСУ).

Не можуть здійснювати представництво у адміністративному суді відповідно до ст. 58 КАСУ особи, що мають відношення до справи (експерт, перекладач, свідок, секретар судового засідання, спеціаліст, помічник судді, представник іншої особи, яка має інтереси, які суперечні інтересам довірителя тощо). Також до цієї категорії відносяться працівники слідчо-оперативних підрозділів, слідчі, прокурори та судді. Виключення є тільки у тому випадку, коли вони діють від імені відповідних органів, що виступають у адміністративному процесі третьою стороною.

Стаття 59 КАСУ характеризує фактичні підстави у вигляді документів, які дають можливість особи бути законним представником (підтверджують повноваження). Сюди загалом слід віднести довіреність, свідоцтво про народження дитини, рішення про призначення опікуном (піклувальником), охоронцем спадкового майна (щодо законних представників). А також довіреність та ордер для адвокат. Копії цих документів, засвідчені суддею чи у законному порядку приєднуються до справи [1]. У даному випадку ст. 59 КАСУ співзвучна з ч. 3 ст. 237 ЦК

України, яка визначає, що представництво може виникати на підставі закону, договору або акта органу юридичної особи [3].

У статті 60 КАСУ визначаються основні засади реалізації повноважень представника у суді. Зокрема, визначається, що надані повноваження дають представникові право діяти від імені довірителя, однак, в межах наданих ордером чи довіреністю (ч. 2 ст. 60 КАСУ). Слід звернути увагу, що у цій статі закріплена державна гарантія щодо збереження адвокатської таємниці, яка міститься у ч. 4 ст. 60 КАСУ та полягає у тому, що «У разі припинення повноважень представника на здійснення представництва особи у справі він не може бути у цій самій справі представником іншої сторони, третьої особи на іншій стороні або третьої особи із самостійними вимогами на предмет спору» [1].

Зауважимо, що окрім загальновідомого представництва за законом з боку прокурора та представників для осіб з неповною та обмеженою дієздатністю, ч. 2 ст. 53 КАСУ встановлює право Уповноваженого ВРУ з прав людини самостійно чи через представника звертатися до адміністративного суду. Він може подавати позов, приймати участь у розгляді справи та вступати у справу на будь-якій стадії з метою здійснення захисту прав та свобод людини.

З березня 2020 року за ч. 6 ст. 53 КАСУ представництво за законом може здійснювати також Національне агентство з питань запобігання корупції, яке захищає права та інтереси викривача у справах, які порушень за позовом чи заявою викривача [38].

Конкретизована сутність повноважень представника у адміністративному процесі закріплена у ст. 44 КАСУ. Представник володіє усіма процесуальними правами та обов'язками, які надані законом його довірителю. Як учасник адміністративного процесу він має такі права: знайомитися з матеріалами справи, брати участь у засіданнях суду, подавати докази та приймати участь у їх дослідженні, ставити питання іншим учасникам процесу, у тому числі експертам, спеціалістам

та свідкам, подавати заяви та клопотання, надавати пояснення, подавати заперечення проти заяв та клопотань інших учасників, знайомитися з протоколом судового засідання та його фіксованими результатами, здійснювати оскарження рішень суду тощо.

Окрім визначених у ст. 44 КАСУ прав, ми можемо простежити, що окремі права представників також розпорошені у КАСУ. Так, можна до прав представників іще й віднести: право приймати участь у спільних нарадах із суддею (ст. 186) на примирення сторін (ст. 190), виступати за клопотанням третьої сторони зі вступним словом (ч. 3 ст. 209), виступати з промовою у судових дебатах (ч. 3 ст. 225) та право останньої репліки (ч. 7 ст. 225) [1].

Водночас не слід забувати про міжгалузеву природу інституту представництва, що, зокрема, проявляється у тому, що значна частина прав та обов'язків представників міститься також у інших нормативних актах. Так, правовий статус адвоката як представника у адміністративному процесі також визначається і ст.ст. ст. 20-21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Отже, ст. 21 Закону встановлює право адвоката здійснювати під час процесу усі дії, які не суперечать діючому законодавству, етиці адвоката, а також договору про надання правової допомоги. Обмежуючись своїм правовим статусом, адвокат має право на звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування, юридичних осіб та організацій. Знайомитися із отриманими внаслідок запиту документами та матеріалами, окрім тих, що мають обмеження для доступу. Має право на складання клопотань, скарг та заяв відповідно до закону, а також збір інформації, що має характер доказів у справі тощо [20].

Водночас законом встановлюється, що певні процесуальні дії представник може здійснювати лише у випадку, якщо це передбачено укладеним з довірителем договором. Наприклад, це може бути

передання повноважень у справі іншому представнику чи відмова від адміністративного позову(ст. 189 КАСУ) [1].

Міжгалузева природа інституту представництва також проявляється у тому, що представник на підставі ст. 250 ЦК України має право відмовитися від вчинення дій, які були визначені довіреністю, негайно повідомивши про це особу, яку він представляє. Однак, ч. 3 цієї ж статті встановлює, що «Представник не може відмовитися від вчинення дій, які були визначені довіреністю, якщо ці дії були невідкладними або такими, що спрямовані на запобігання завданню збитків особі, яку він представляє, чи іншим особам» [1].

Звернемося до системи обов'язків, які встановлюються для представників. Частина 5 ст. 44 КАСУ встановлює, що учасники процесу повинні: поважно ставитися до усіх учасників процесу, сприяти встановленню дійсних обставин по справі, прибувати у судові засідання за викликом, подавати суду пояснення за обставинами справи, подавати докази у встановлені законом строки і не приховувати їх, дотримуватися закону тощо [1].

Також, відповідно до ст. 49 Правил адвокатської етики [28], провідним обов'язком адвоката як представника є належне користування покладеними на нього правами та неухильне виконання процесуальних обов'язків.

Також, окремі учені вважають за доцільне поділити обов'язки представника на дві категорії - перед клієнтом та перед адміністративним судом [7, с. 86]. Зокрема, перед клієнтом адвокат зобов'язаний дотримуватися адвокатської етики, адвокатської таємниці та діяти в інтересах клієнта. У тому числі ми вважаємо обов'язками представника щодо клієнта дотримання умов, передбачених укладеним договором, дія у межах довіреності, підвищення професійного рівня, у тому числі й по питаннях, які розглядаються за адміністративною

справою, відповідальність перед клієнтом за завдані йому збитки у разі недодержання вимог закону та договору.

У свою чергу, якщо говорити про обов'язки перед судом, то тут ми маємо говорити про дотримання принципів законності та гуманізму, сприяти досягненню об'єктивності та повноті по справі, розгляду її у встановлені законом строки.

Окрему категорію також складають і обов'язки законних представників. Зокрема, учені вбачають у таких представників обов'язок толерантного ставлення до особи, яку вони представляють, професійність та добросовісність [7, с. 90]. Також зобов'язаннями законного представника в адміністративному процесі можуть бути такі: дотримання діючого законодавства та міжнародних норм (зокрема, у разі реалізації рішень іноземних судів); застосування усіх засобів захисту, що відповідають чинному законодавству; дотримуватися таємниці захисту та не розголошувати відомості, що стали йому відомими у ході процесу; у передбачених законом випадках відмовитися від надання юридичної допомоги тощо.

Здійснюючи підсумок, можемо прийти до наступного: правовий статус представника має певні особливості, що визначається його міжгалузевим характером. Відповідно, основні положення представництва містяться у Цивільному кодексі України та розповсюджуються і доповнюються у інших нормативних актах відповідно до галузі їх застосування. У межах правового статусу представник володіє певними правами та обов'язками, які утворюють його повноваження щодо участі у адміністративному процесі. Також слід зазначити, що окрім прав та обов'язків представника до його правового статусу входить і юридична відповідальність, розгляд якої здійснюватиметься у підрозділі 2.3. відповідно до встановлених завдань нашого дослідження.

2.2. Порядок взаємодії представника з учасниками адміністративного судочинства

Аналіз інституту представництва як частини адміністративного судочинства дає можливість прийти до висновку, що він представляє собою частину єдиної системи, якою виступає безпосередньо адміністративний процес. Відповідно всі учасники адміністративного процесу, як його складові, що мають певний правовий статус, знаходяться у постійній взаємодії. Ця взаємодія спрямована на дотримання принципів та функцій адміністративного процесу та здійснюється у відповідності до його норм. У зв'язку з цим, можна прийти до висновку, що без зазначеної взаємодії реалізація адміністративного процесу на належному рівні не можлива. Через це, аналіз структури та особливостей цієї взаємодії слід вважати важливим елементом нашого дослідження, оскільки воно виявляє умови розвитку та реалізації інституту представництва безпосередньо через правовідносини з іншими учасниками адміністративного процесу.

Елементами правовідносин за теорією держави та права вважаються об'єкт, суб'єкти та зміст (юридичний так фактичний) [39, с. 260]. Теж саме визначають і А.Т. Комзюк, В.М. Бевзенко та Р.С. Мельник щодо правовідносин, які виникають в адміністративному судочинстві [40, с. 69]. Для нашого дослідження важливими є саме суб'єкти адміністративного процесу, які в юридичній доктрині визначаються не тільки як суб'єкти, але й як учасники адміністративного процесу.

Учасники є особами, які законодавчо наділені процесуальними правами та обов'язками для їх реалізації у адміністративному процесі. Вони приймають участь у процесі задля захисту власних прав, свобод та інтересів, або здійснення представництва з цією ж метою [41, с. 265]. Важливою умовою отримання статусу учасника адміністративного процесу є те, що особа має відповідну правосуб'єктність, тобто володіє

правоздатністю та дієздатністю [42, с. 267]. Наприклад, адвокат як представник особи володіє відповідною правосуб'єктністю тільки у разі якщо у нього є свідоцтво на заняття адвокатською діяльністю. А от щоб стати безпосереднім суб'єктом адміністративного процесу він повинен укласти договір з особою та мати довіреність на здійснення представництва її у суді. При цьому, на початку процесу, представник повинний надати ці документи судді, що засвідчують його правоздатність приймати участь у процесі.

Науковці акцентують увагу на тому, що під суб'єктом слід розуміти тих учасників, які безпосередньо здійснюють реалізацію своєї правосуб'єктності шляхом вступу у правовідносини. Виділяються суб'єкти діяльності яких спрямована на захист прав, свобод та інтересів громадян та суб'єкти, що сприяють реалізації (веденню) адміністративного процесу та мають право приймати владні рішення у адміністративному провадженні. Ю.О. Лисенко та О.М. Величко приходять до висновку, що суб'єкти адміністративного судочинства поділяються на такі групи: а) ті, що безпосередньо приймають участь у процесі; б) ті, що сприяють здійсненню правосуддя [11, с. 16; 7, с. 118]. Саме з ним і відбувається взаємодія представника під час адміністративного процесу. При цьому представник у судовому процесі виступає частиною охоронного механізму права, що є іще одним доказом важливості взаємодії усіх учасників процесу на стадії їх становлення суб'єктами конкретних адміністративно-процесуальних відносин.

Враховуючи кількість учасників процесу, гіпотетично, представник має велику кількість взаємозв'язків, які можна, на нашу думку, звести до трьох основних напрямків: «представник – довіритель», «представник – суддя та суд», «представник – інші учасники процесу». Також досить цікавим аспектом даної взаємодії виступають відносини

«представник-представник» у ході розгляду конкретної справи. Розглянемо їх більш докладно.

Взаємодія між представником та довірителем, як ми визначали, має подвійну природу – законне представництво та договірне представництво. Відповідно законне представництво може виникати у двох випадках, що і формують особливості взаємодії представника та особи, що він представляє: 1) представництво, що формується на підставі сімейних правовідносин (батьки, усиновлювачі, опікуни, піклувальники); 2) представництво за правовим статусом представника (прокурор, уповноважений ВРУ з прав людини, адвокат, що здійснює вторинну допомогу тощо). Вважаємо, що законне представництво, яке ґрунтується на сімейних правовідносинах не завжди є об'єктивним до обставин процесу. Воно вносить елемент суб'єктивного відношення, а тому порушує основний принцип адміністративного процесу – об'єктивність адміністративного процесу. Тому ми схилиємося до позиції, що слід вимагати від законних представників цього виду залучати до процесу фахівців.

Підставами для виникнення відносин у договірному представництві є безпосередньо договір, який укладається відповідно до ст. 240 ЦК України, при цьому представництво здійснюється представником особисто. Особливості взаємодії у даному випадку проявляються у тому, що представник повинен спільно з довірителем обрати зміст та тактику законних дій, спрямованих на захист прав та свобод довірителя. При цьому дії представника не повинні бути спрямованими на задоволення власних інтересів, що суперечить самій сутності представництва. Це положення підтверджується роз'ясненням Верховного суду у Постанові по справі № 401/2995/16-ц від 16.05.2019 року [43], в якій зазначається, що у разі вчинення представником дій не в інтересах довірителя, а у своїх власних, правочин вважається недійсним. Приведення цього прикладу викликано тісним зв'язком

інституту представництва з цивільним правом, що обумовлюється укладанням договору представництва відповідно до умов ЦК України. Це розповсюджується й на положення КАСУ, в якому визначається, що законний представник діє в інтересах особи, яку він представляє (ч. 5 ст. 56). Суд, виявивши суперечність між інтересами особи та представника, ґрунтуючись на ч. 7 ст. 56 КАСУ має право «залучити до участі у справі відповідний орган чи особу, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб» [1].

З метою попередження подібних ситуацій Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зобов'язує адвоката негайно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів (п. 2 ч. 1 ст. 21) та забороняє використовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта (п. 1 ч. 2 ст. 21). Також взаємодія адвоката з клієнтом визначається даним Законом через заборону розголошення відомостей, що становлять адвокатську таємницю, займати позицію у справі всупереч волі клієнта, надавати звіт про виконання договору про надання правової допомоги (ч. 2 ст. 21) [20].

Відносини «представник – суддя, суд» обумовлюються тим, що адміністративний суд є обов'язковим учасником судового процесу. Ним встановлюються обставини справи для ухвали справедливого та законного рішення. Цим адміністративне судочинство відрізняється від інших, де увага акцентується на доказах сторін. Взаємодія між представником та суддею, а також іншими учасниками судового процесу, які мають безпосереднє відношення до суду (секретар судового засідання, судовий розпорядник, помічник судді тощо) носять як законний так і морально-етичний характер. Зокрема, відповідно до п. 1 ч. 5 ст. 44 КАСУ представник як учасник справи повинний виявляти повагу до суду та інших учасників судового процесу, а за прояв неповаги до суду може бути притягнутий до відповідальності (ч. 4 ст.

198 КАСУ). Ці положення також знаходять своє закріплення у Правилах адвокатської етики, оскільки вони визначають престиж адвокатури.

Повага до суду проявляється не тільки у поважному ставленні до суду, але й дотриманні порядку судового процесу. Так, за ч. 1 ст. 198 КАСУ представник повинний встати коли входить та виходить суд, а рішення заслуховувати стоячи. Надання пояснень, звертання до суду, давання пояснень, висновків тощо, також здійснюються стоячи. Частина 3 цієї ж статті визначає відносини між представником та головуючим в судовому засіданні, встановлюючи, що він повинен беззаперечно виконувати його розпорядження [1]. Стаття 202 КАСУ також визначає право головуючого встановлювати осіб, що прибули у судове засідання та перевіряти повноваження представника.

Важливим аспектом взаємодії представника, судді та інших осіб, які працюють у суді є відвід, який може бути заявлений представником. Стаття 36 КАСУ визначає підстави для відводу судді та інших, зазначених нами суб'єктів. Сюди відноситься прийняття участі у справі в якості свідка, спеціаліста, представника, перекладача, експерта, секретаря судового засідання чи надання правничої допомоги; заінтересованість у результатах справи; наявність родинних зв'язків зі сторонами процесу; інші обставини, що можуть дати підстави для винесення неупередженого рішення [1]

Статті 61-64 КАСУ визначають правовий статус осіб, які здійснюють безпосередню взаємодію з представником через те, що сприяють організації адміністративного процесу. Це помічник судді, секретар судового засідання та судовий розпорядник.

Відповідно до ст. 52 КАСУ помічник судді здійснює підготовку та організацію адміністративного процесу. Ним готується уся документація, що забезпечує розгляд конкретної справи (проекти запитів, виконавчих документів, листів та ін.), а також інформування сторін справи чи інших учасників про хід провадження (копії судових

рішень, запити, повістки тощо) [1]. Відповідно, це забезпечує тісну взаємодію помічника судді з представниками, які мають право на отримання копій судових рішень, отримувати повідомлення про день та час судового засідання, готувати довідки тощо.

Секретар судового засідання відповідно до ст. 63 КАСУ може вважатися повноправним учасником процесу, оскільки він здійснює виклики та повідомлення, перевіряє присутність учасників процесу на судовому засіданні, здійснює фіксування процесу, веде протокол судового засідання [1]. Своєю діяльністю він сприяє підвищенню якості адміністративного судочинства, створює належні умови для суду та суддів [40, с. 182]. Взаємодія судового секретаря з представником походить від повноважень секретаря і, відповідно міститься у перевірці наявності/відсутності представника на судовому засіданні, перевірці документів, які посвідчують право представника приймати участь у судовому засіданні, отримувати повідомлення про неприбуття представника на судове засідання, а також попереджати представника про час та місце судового засідання. Так, відповідно до п. 5 ст. 124 КАСУ у разі, якщо фізична особа діє у суді через представника і суд не вважає необов'язковою її участь, то повістка надсилається лише представникові.

Представник у ході своєї діяльності повинен діяти добросовісно відносно усіх учасників адміністративного процесу. Нами вже визначалося, що він має здійснювати свої повноваження у межах закону, зокрема, він не має права схилити на свою сторону свідків, експертів, спеціалістів, або примушувати їх надавати неправдиві свідчення чи пояснення, а у випадку експертів – неправдивого висновку.

Таким чином, здійснивши певні види взаємодії представника з іншим учасниками адміністративного процесу, ми погоджуємося з позицією О.М. Величко, який визначає, що представництву властиві наступні форми взаємодії: «1) з державними органами, які беруть участь

у судових стадіях процесу; 2) пряма взаємодія та взаємодопомога; 3) взаємодія поза безпосереднім співробітництвом з учасниками процесу (зі свідками обвинувачення, експертами тощо); 4) взаємодія з обвинуваченням - колізійна форма» [7, с. 130].

Також слід звернути увагу на те, що взаємодія між представником та іншими учасниками адміністративного процесу може носити офіційний та неофіційний характер. Під офіційною взаємодією розуміється визначена законом співпраця представника з іншим учасниками адміністративного процесу на підставі його повноважень.

У свою чергу неофіційна взаємодія, на думку учених, передбачає позасудове спілкування представника та учасників адміністративного процесу з метою досягнення поставленої представником мети через пропозицію чи надання неправомірної вигоди [7, с. 130]. Зрозуміло, що остання форма взаємодії носить протизаконний характер та тягне за собою адміністративну і, навіть, кримінальну відповідальність, наприклад, за ст. 369 КК України «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі» [45].

Вважаємо, що основним недоліком взаємодії представників та учасників адміністративного процесу полягає у відсутності конкретизації та деталізації цих відносин, що призводить до самостійного тлумачення і, відповідно, порушень закону.

2.3. Юридична відповідальність представника в адміністративному судочинстві

Важливим елементом правового статусу представника виступає юридична відповідальність. Вона з одного боку виступає гарантією належної взаємодії представника з особою, інтереси якої він

представляє. З іншого – законності та належності діяльності представника у процесі.

Сучасні теоретичні дослідження характеризують юридичну відповідальність у контексті соціальної відповідальності, тобто як її різновид, що закріплений у законі та примусово позбавляє правопорушника певних важливих для нього цінностей [45, с. 149]. Характеризуючи адміністративно-правовий статус працівників державної виконавчої служби, Л. В. Крупнова характеризує відповідальність як засіб охорони правопорядку та реалізації державної влади. На думку авторки, відповідальність є результатом протиправних дій, спрямованих проти суспільства та повинна містити санкції та громадсько-державний осуд [46, с. 99].

Н.А. Меєрович, аналізуючи діяльність адвоката визначає його відповідальність як критерій, що характеризує рівень цивілізованості відносин з клієнтом та є важливою категорією, що забезпечує законність та правопорядок у державі [47, с. 172].

Таким чином, на підставі уявлень науковців про юридичну відповідальність, ми можемо розглядати юридичну відповідальність представника в адміністративному процесі як реакцію суспільства та держави на порушення ним принципів адміністративного процесу, власних обов'язків та прав інших учасників, що передбачає його обов'язок перетерпіти визначені законом обмеження.

Отже, розглянемо її особливості. Юридична відповідальність представника, на думку О.М. Величко, настає через дві підстави – юридичну та фактичну. Перша підстава передбачає визначення умов юридичної відповідальності у нормативно-правових актах, друга – як елемент дійсної фактичної незаконної поведінки представника. Автор зазначає, що юридична відповідальність має на меті створення умов для належної реалізації права та свобод учасників адміністративного процесу [7, с. 103].

Аналізуючи законодавство, можна прийти до висновку, що представники несуть різні види відповідальності. Зокрема, це може бути дисциплінарна відповідальність (наприклад, адвокат чи прокурор), адміністративна, кримінальна та цивільна відповідальність.

Дисциплінарна відповідальність є одним із провідних видів відповідальності, до якого притягуються представники, що здійснюють представництво на професійній основі. Так, відповідно до положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвоката можна притягнути до дисциплінарної відповідальності за результатами дисциплінарного провадження, що починається з письмової скарги. Дисциплінарне провадження здійснюється дисциплінарною комісією адвокатури (ст. 33). Стаття 34 Закону встановлює, що підставою дисциплінарної відповідальності є дисциплінарний проступок, до якого відноситься: «1) порушення вимог несумісності; 2) порушення присяги адвоката України; 3) порушення правил адвокатської етики; 4) розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; 5) невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; 6) невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; 7) порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом» [20]. Відповідно за вчинення проступку настає дисциплінарна відповідальність у вигляді: попередження; зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на певних строк (від 1 місяця до 1 року); позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю (ст. 35 Закону).

Прокурор також може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження зазначає стаття 43 Закону України «Про прокуратуру», зокрема, підставами для цього можуть бути (у ході саме представницької діяльності в адміністративному процесі): неналежне виконання службових обов'язків або їх невиконання; розголошення таємниці, що стала відомою йому через виконання повноважень; вчинення дій, що можуть викликати

сумнів у його неупередженості чи об'єктивності; незаконне втручання у службову діяльність судді; грубе порушення правил прокурорської етики [12].

Не виключається також і цивільна відповідальність представника. Так, відповідно до ст. 20 Закону України «Про прокуратуру» держава обов'язково відшкодовує шкоду, яка завдається дією чи бездіяльністю прокурора, однак має право зворотної вимоги до нього у розмірі виплаченого відшкодування [12].

Адміністративна відповідальність представників настає за ст. 185-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка передбачає відповідальність за прояв неповаги до суду, що може проявлятися у злісному ухиленні від явки до суду, порушенні порядку під час засідання, невиконанні розпоряджень головуєчого тощо [48].

Також існує ряд випадків адміністративної відповідальності передбачених безпосередньо у КАСУ і, відповідно, носить адміністративний характер. Так, ч. 8 ст. 139 передбачає право суду покласти на сторону судові витрати повністю або частково якщо її представником було здійснене зловживання процесуальними правами. Також ст. 146 КАСУ передбачає, що учасники судового процесу за порушення порядку судового засідання або невиконання розпоряджень судді можуть отримати попередження, а при повторенні подібних дій видалені з залу суду. Також ст. 149 КАСУ дає можливість суду накладити штраф на представника як учасника судового процесу у разі невиконання ним процесуальних обов'язків та ухилення від вчинення дій, що покладені на нього судом; перешкоджання судочинству тощо [1].

Кримінальна відповідальність також можлива у діяльності представників. У першу чергу вона може стосуватися діяльності суду, наприклад, за ст. 376-1 КК України передбачає незаконне втручання в діяльність автоматизованої системи документообігу суду. Яке може

бути здійснене як службовою особою, що має до неї доступ, наприклад, за пропозицією представника, так і шляхом несанкціонованого доступу іншою особою, тобто тим самим представником з незаконною метою. Також до представника може бути застосована ст. 376 КК України, яка передбачає настання відповідальності за втручання в діяльність судді, щоб добитися неправосудного рішення [44] тощо.

Слід відзначити, що юридичну відповідальність несуть і інші представники у адміністративному процесі. Зокрема, ст. 35 Закону України «Про охорону дитинства» визначає, що представники неповнолітніх дітей несуть цивільно-правову, кримінальну чи адміністративну відповідальність відповідно до чинного законодавства [49]

Таким чином, юридична відповідальність представників є досить розгалуженою і включає в себе майже всі її види. Однак, законом передбачено і певні виключення, що забороняють притягнення представників до відповідальності. Наприклад, ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлює, що: «Адвокат не несе дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, інформації про фінансову операцію, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, та за інші дії, якщо він діяв у межах виконання Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [20].

Стаття 23 цього ж Закону забороняє притягнення адвоката до відповідальності у зв'язку із здійснення ним законної адвокатської

діяльності, або висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта чи заяви у ЗМІ.

ВИСНОВКИ

Розглянувши питання щодо захисту прав та свобод особи у адміністративному судочинстві за участю представника, ми прийшли до висновку, що участь у адміністративному судочинстві нерідко потребує кваліфікованої допомоги. Це обумовлюється відсутністю у окремих суб'єктів процесу достатніх юридичних знань та умінь щодо належного звернення до суду та участі у адміністративному провадженні. У зв'язку з цим надає право на представлення законних прав та інтересів через представників.

Представництво є міжгалузевим інститутом, оскільки зустрічається майже у всіх видах юридичного процесу. Воно представляє собою зобов'язання уповноваженої особи (представника) вчиняти правочини від імені іншої особи, яку вона представляє. У юридичній науці сформовано два підходи до визначення адміністративного представництва: 1) як правовідносин, що виникають у ході здійснення процесуальних дій особою, яка представляє іншу особу в межах своїх повноважень; 2) вчинення процесуальних дій, особою, яка наділена повноваженнями діяти від імені іншої особи та в її інтересах. Отже, представництво розглядається науковцями як у якості правовідносин, так і у якості процесуальної діяльності самого представника.

У роботі здійснено висновок, що представництву у адміністративному судочинстві притаманні наступні ознаки: здійснення представником повноважень в інтересах особи, яку він представляє, та виступає від її імені в адміністративному суді; всі правові наслідки стосуються лише довірителя, хоча виступають результатом законних дій представника; повноваження представника щодо представництва в адміністративному процесі регулюються нормативно-правовими актами, у тому числі КАСУ. Також його повноваження окреслюються межами договору, який укладається між ним та довірителем; наявність у

довірителя представника не позбавляє його безпосередньої участі у адміністративному судочинстві. Це означає, що особа може захищати власні права та інтереси поряд із представником.

Основна мета адміністративного представництва полягає у сприянні реалізації адміністративних прав та обов'язків певної особи (організації) в адміністративному судочинстві за участю представника. Вона визначає дві основні функції представництва – консультативну та представницьку. Ці дві функції тісно пов'язані між собою та витікають одна з одної.

До загальних рис адміністративного представництва можна віднести те, що воно спрямоване на надання юридичної допомоги в ході адміністративного судочинства; одночасність участі у процесі представника та довірителя, окрім випадків, визначених діючим законодавством; повноваження представника визначені на законодавчому рівні, що сприяє його самостійності у реалізації належних йому повноважень. Також на відміну від інших судових процесів, в адміністративному судочинстві представництво може виникати на підставі спорідненості чи інших юридичних фактів

Під час характеристики видів представництва було визначено, що воно поділяється на два види: те, що здійснюється на підставі закону і те, що ґрунтується на договірних засадах.

Виконуючи свої обов'язки, представники повинні дотримуватися загальних принципів адміністративного судочинства, а саме: рівності всіх учасників судового адміністративного процесу перед законом, гласності, верховенства права, змагальності, законності, свободи надання доказів, обов'язковості рішень суду. Міжгалузеві принципи представництва доповнюють цей перелік через принципи незалежності представника, професіоналізму, етичності діяльності представника.

Важливим елементом правової характеристики представництва виступає правовий статус представника у адміністративному

судочинстві. Він представляє собою формально визначену систему, яка складається з прав, свобод, обов'язків та юридичної відповідальності, що визначають роль та місце представника у адміністративно-процесуальних відносинах

Представник володіє усіма процесуальними правами та обов'язками, які надані законом його довірителю. Як учасник адміністративного судочинства він має такі права: знайомитися з матеріалами справи, брати участь у засіданнях суду, подавати докази та приймати участь у їх дослідженні, ставити питання іншим учасникам процесу, у тому числі експертам, спеціалістам та свідкам, подавати заяви та клопотання, надавати пояснення, подавати заперечення проти заяв та клопотань інших учасників, знайомитися з протоколом судового засідання та його фіксованими результатами, здійснювати оскарження рішень суду тощо. Окрім перелічених прав, можна простежити, що окремі права представників також розпорошені у КАСУ. Зокрема, до прав представників можна іще й віднести: право приймати участь у спільних нарадах із суддею; право на примирення сторін, право виступати за клопотанням третьої сторони зі вступним словом; право виступати з промовою у судових дебатах та право останньої репліки.

При цьому звертається увага, що міжгалузєва природа інституту представництва, обумовлює наявність іншої частини прав та обов'язків, які містяться у інших нормативно-правових актах, таких як Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України, Закони України «Про прокуратуру», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» тощо.б Водночас законом встановлюється, що певні процесуальні дії представник може здійснювати лише у випадку, якщо це передбачено укладеним з довірителем договором.

Правовому статусу представника також притаманна система обов'язків. Зокрема, він як і інші учасники процесу повинен: поважно ставитися до усіх учасників процесу, сприяти встановленню дійсних

обставин по справі, прибувати у судові засідання за викликом, подавати суду пояснення за обставинами справи, подавати докази у встановлені законом строки і не приховувати їх, дотримуватися закону тощо. Також зобов'язаннями законного представника в адміністративному судочинстві можуть бути такі: дотримання діючого законодавства та міжнародних норм (зокрема, у разі реалізації рішень іноземних судів); застосування усіх засобів захисту, що відповідають чинному законодавству; дотримуватися таємниці захисту та не розголошувати відомості, що стали йому відомими у ході процесу; у передбачених законом випадках відмовитися від надання юридичної допомоги тощо.

Враховуючи кількість учасників процесу, гіпотетично, представник має велику кількість взаємозв'язків, які можна звести до трьох основних напрямків: «представник – довіритель», «представник – суддя та суд», «представник – інші учасники процесу». Також досить цікавим аспектом даної взаємодії виступають відносини «представник-представник» у ході розгляду конкретної справи.

У роботі підкреслено, що взаємодія між представником та іншими учасниками адміністративного судочинства може носити офіційний та неофіційний характер. Під офіційною взаємодією розуміється визначена законом співпраця представника з іншими учасниками адміністративного судочинства на підставі його повноважень. У свою чергу неофіційна взаємодія, на думку учених, передбачає позасудове спілкування представника та учасників адміністративного судочинства з метою досягнення поставленої представником мети через пропозицію чи надання неправомірної вигоди

Також проведений аналіз наукових джерел та позицій дав можливість прийти до висновку, що законне представництво, яке ґрунтується на сімейних правовідносинах не завжди є об'єктивним до обставин процесу. Воно вносить елемент суб'єктивного відношення, а тому порушує основний принцип адміністративного судочинства –

об'єктивність адміністративного судочинства. Тому ми схилиємося до позиції, що слід вимагати від законних представників цього виду (батьків, опікунів, піклувальників тощо) залучати до процесу фахівців.

Важливим елементом правового статусу представника виступає юридична відповідальність. Вона з одного боку виступає гарантією належної взаємодії представника з особою, інтереси якої він представляє. З іншого – законності та належності діяльності представника у процесі.

У роботі під юридичною відповідальністю представника в адміністративному судочинстві пропонується розуміти реакцію суспільства та держави на порушення ним принципів адміністративного процесу, власних обов'язків та прав інших учасників, що передбачає його обов'язок перетерпіти визначені законом обмеження.

Аналізуючи законодавство, можна прийти до висновку, що представники несуть різні види відповідальності. Зокрема, це може бути дисциплінарна відповідальність (наприклад, адвокат чи прокурор), адміністративна, кримінальна та цивільна відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 01.04.2020 р.)
2. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Цивільний кодекс України Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 01.04.2020 р.)
4. Куйбіда Р. О., Шишкін В. І. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права. Київ: Старий світ, 2006. 435 с.
5. Кузьменко О. В., Гуржій Т. О. Адміністративне процесуальне право України: підручник. Київ: Атіка, 2008. 416 с.
6. Руденко М. Представництво прокурора в адміністративному судочинстві – новий напрям прокурорської діяльності. Вісник прокуратури. 2007. № 4. С. 89–96.
7. Величко О.М. Представництво прав, свобод та інтересів громадян в адміністративному судочинстві. Дис. ... канд. юрид. наук. Львів: Львівський університет бізнесу і права, 2019. 209 с.
8. Бурбика М. М. Адміністративний процес України (у схемах) : навчальний посібник / М. М. Бурбика, М. В. Колеснікова, А. В. Солонар. Суми : Сумський державний університет, 2019. 108 с.
9. Матвійчук В. К., Хар І. О. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України: в 2-х т. Т. 1. Вид. 2-ге, змін, та доп. Київ: Алерта, КНТ, 2008. 787 с.
10. Джафарова М.В. Представництво в адміністративному судочинстві України. Форум права. 2010. № 2. С. 115-120
11. Лисенко Ю.О. Представництво в адміністративному процесі. Автореферат дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2018. 22 с.
12. Про прокуратуру Закон України; Перелік від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення 05.04.2020 р.)
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови/уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
14. Бабакова В.С. Деякі аспекти реформування функції представництва інтересів громадянина або держави в суді за

- новим законом України «Про прокуратуру». Теорія і практика правознавства. 2015. Вип. 1(7). С. 1-9.
15. Козьяков І. Проблеми реалізації функції представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді. Вісник національної академії прокуратури України. 2013. № 5. С. 6-13.
 16. Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз: монографія. Харків: НікаНова, 2011. 509 с.
 17. Тацій Л. В. Юридична природа адвокатури в системі захисту прав і свобод людини і громадянина: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2008. 76 с.
 18. Задніпровський О. Здійснення представництва у суді адвокатами і іншими особами. Юридична практика. 2003. № 32 (294). С. 89-101.
 19. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: [http : //zakon3. rada. gov. ua/laws/show/995_004](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004) (дата звернення 04.04.2020 р.)
 20. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення 06.04.2020 р.)
 21. Омельченко Т. В. Конституційне право особи на правову допомогу і його реалізація на досудових стадіях кримінального процесу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2004. 216 с.
 22. Про безоплатну правову допомогу: закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення 10.04.2020 р.)
 23. Про соціальні послуги: закон України від 19.06.2003 № 966- IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45. Ст. 358.
 24. RuleofLawchecklist. AdoptedbytheVeniceCommissionatits 106th PlenarySession(Venice, 11-12 March 2016). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)007-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-e) (дата звернення 12.04.2020 р.)
 25. Корчинський О. Принципи адміністративного судочинства як основа захисту прав людини і громадянина. Вісник Львівського політехнічного університету. Серія: Юридичні науки. 2017. Випуск 876. С. 151-156.
 26. Організація судових та правоохоронних органів: підручник для студентів юрид. спец, вищих навч. закладів/І. Є. Марочкін та ін.;

- за ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової. Харків: ТОВ «Одіссей», 2007. 528 с.
27. Меланчук А. В. Принципы организации и деятельности адвокатуры Украины на современном этапе. Закон и жизнь. 2013. № 11. С. 171-175.
 28. Правила адвокатської етики: затв. звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/3ae9all5a40b9a5bc04f_file.pdf (дата звернення 10.04.2020 р.)
 29. Северин К.М. Основні елементи принципу незалежності адвокатської діяльності на сучасному етапі. Вісник Ужгородського державного університету. Серія Право. 2017. Вип. 28. Том 3. С. 162-165.
 30. Люхтергандт О. Проект Адміністративного процедурного кодексу України та сучасне адміністративне процедурне право. Юридичний журнал. 2002. № 5. С. 24-28.
 31. Поклонська О.Ю., Компанейцев С.В. Професіограма адвокатської діяльності та професіоналізм адвоката: поняття та сутність. Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Том 25(65). 2013. № 2-1 (Ч. 2). С. 384-390.
 32. Гловацький І.Ю. Адвокатура зарубіжних країн (Англія, Німеччина, Франція). Київ: Атіка, 2007. 588 с.
 33. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, затверджений Всеукраїнською конференцією прокурорів 27.04.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17> (дата звернення 11.04.2020 р.)
 34. Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф. Адміністративний процес: навчальний посібник. Київ: ГАН, 2003. 256 с.
 35. Ківалов С. В. Біла-Тіунова Л.Р., Білоус-Осінь Т.І. Адміністративне право: навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання). Одеса : Фенікс, 2019. 136 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12118> (дата звернення 11.04.2020 р.)
 36. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: навчальний посібник. 3-тє вид., змін, й доповн. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 247 с.
 37. Величко О.М. Окремі аспекти змісту представництва в адміністративному судочинстві. International journal of

“Supremance of law” = Revista Științifică internațională “Suprematia dreptului”. 2018. № 4. P. 180–184.

38. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції». Закон України від 04.03.2020 № 524-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/524-20#Text> (дата звернення 13.04.2020 р.)
39. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2008. 656 с.
40. Комзюк А. Т., Бевзенко В. М., Мельник Р. С. Адміністративний процес України: навчальний посібник. Київ: Прецедент, 2007. 531 с.
41. Топор І. В. Поняття та види учасників адміністративного судочинства: проблеми теорії. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 58. С. 264-271.
42. Котенко В. М. Окремі аспекти реалізації процесуальних прав і обов'язків учасників адміністративного процесу. Наукові записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». 2012. Том 25 (64), № 1. С. 103-108.
43. Постанова Верховного Суду по справі № 401/2995/16-ц від 16.05.2019. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81877324> (дата звернення 13.04.2020 р.)
44. Кримінальний кодекс України Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 15.04.2020 р.)
45. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. 6-е вид. Харків: Консум, 2002. 160 с.
46. Крупнова Л. В. Адміністративно-правовий статус працівника державної виконавчої служби: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2008. 177 с.
47. Меєрович Н. А. Відповідальність адвоката. Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки». 2013. № 3. С. 172-177.
48. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 15.04.2020 р.)

49.Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 №2402-111.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення
16.04.2020 р.)